

Александар-Алекс ЈОВИЋЕВИЋ

О ЈЕЗИКУ У ЦРНОЈ ГОРИ

– утисци једног посјетиоца

У последње двије године долазио сам у посјету Југославији и боравио, углавном у Црној Гори, по неколико недјеља. Поред скоро несавладљивих економских проблема, политичког хаоса и врло озбиљних недостатака у школству, очигледних чак и незаинтересованом посјетиоцу, био сам импресиониран нарочито неприродним језиком који већина високошколованих особа – елита – употребљава.

Тај слој друштва је развио посебан дијалекат, који им омогућава, кад говоре или пишу, да кажу најмање могуће. Тиме спречавају опште становништво да их може разумјети, што у ствари помаже неписменост и необавијештеност. Писменост захтијева учествовање читаоца. Литература треба да служи, на првом мјесту, као средство за друштвене промјене, а не као нешто досежно само онима који су уведени у мистериозност посебног култа и који признају у савременој литератури само форме које су неразумљиве неуведенима у мистерију; који сматрају као подобне теме књижевности предмете непознате просјечној особи, и који, као посљедица тога, постану сами неспособни да разумију струјања околине у којој живе.

Недавно сам имао прилику да читам, између осталог, једну збирку чланака у којима писац дискутује, већином, о неким савременим књижевним дјелима писаним српскохрватским језиком, и наишао сам на сљедеће фразе и изразе: „дигресивни уметак у оквиру конкретног контекста поприма функцију мотивацијског механизма...”, „формални адекват ... стандаризованих синтагми...”, „ламентабилни пасаж и декларативни искази истакнути као значењска доминанта...”, смисао идејног и етичког нормирања и коментарисање

емпиријске реалности...”, „формалистичко-механистичко генерализовање”, „апостериорне значењске поенте”, „имплицитиван и инфузан начин”, „генетичке казуалности”, „сентиментална ламентација”, „мисаона фундираност”, „реторичких екскурса”, „хепиенд”, „перцепција”, „нарација”, „моћ експресије”, „сензибилан штимунг”.

Ово је само неколико примјера ток изобличеног рјечника. Све их навести из само једног чланка од око тридесет страна било би предугачко и непотребно оптерећење читаоца. Проблем је свакодневна и масовна појава не само у књигама стручњака него и у најобичнијим чланцима новинара, који тобоже пишу да обавијесте широку публику. Међутим, кадгод је цитиран текст писца чије су приче биле штампане средином прошлог вијека ниједан цитат није садржао речник горе наведених примјера. Ради се о једној збрканој мјешавини страних ријечи извезених у домаћи идиом, тако да то није ни страни ни домаћи језик него нешто што треба назвати „странско-српски” или „српско-странски” језик.

Тражећи ријеч „језик” у неколико познатих речника, нашао сам слједеће дефиниције (приложене у оригиналу): „*Système de signes articulés dont on fait usage chez une nation pour faire connaitre sa pensée*” (Систем ознака изговора којим се служи један народ да омогући познавање својих мисли) *Dictionnaire des synonymes*; „*Systeme d’expression du mental et de communication commun à un groupe social*” (Систем израза менталних процеса и размјене мисли заједнички једној друштвеној групи) *Petit Robert*; „*Ensemble des unités du langage parlé ou écrit propre à une communauté*” (скупина заједничких појединости изречених или написаних које припадају једној заједници) *Petit Larousse*; „*La langue est la totalité des usages propres a une nation pour exprimer les pensees par la voix... elle n’a rapport qu’aux idees, aux conceptions, a l’intelligence de ceux qui la parlent*” (Језик је укупност употребе која припада једном народу да би изразио своје мисли, појмове и омогући међусобно разумијевање оних који га говоре) *Encyclopédie* (18. вијек). A language is „a body of words and the system for their use common to a people who are of the same community or nation, the same geographical area or the same cultural tradition” (Језик је „скупина ријечи и начин њихове употребе који је заједнички једном народу који припада истој заједници или нацији, исте географске области или исте народне традиције (мој превод)) *Webster’s New Universal Unabridged Dictionary*.

Питам се каква би била реакција просјечног читаоца ако би упоредио горенаведене фразе и изразе са цитираним дефиницијама о језику. Колико има заједничког између наведених фраза и израза са његовим рјечником?

Најјуспјешнији проналазак нових специјалиста је сазнање да могу најлакше бранити њихову територију употребом специјализованог језика, неразумљивог онима који нијесу стручњаци (експерти), јер њима, изгледа није циљ да пренесу своје знање читалачкој публици, него икључиво да разговарају један с другим. Извор њиховог лексикона је првенствено енглески језик, али значење тог оригиналног рјечника је често форсирано да значи оно што он не значи у првобитној употреби. Транслитерација (означавање домаћом азбуком страног изговора) тог новог рјечника на српскохрватском језику је немогућа и зато је и погрешна у око деведесет одсто случајева, тако да онај коме је енглески свакодневни или матерњи језик, кад би чуо те ријечи или их прочитао, не би их могао ни препознати ни разумјети. На тај начин читалац научи погрешан изговор, а укоријењене грешке је скоро немогуће искоријенити.

Експлозија рјечника подстакнута од специјалиста је вјероватно захватила и друге, западне језике, мада се то не види у *најновијим* издањима и издањима – у – току дјела неких од најпознатијих француских писаца 18. вијека (Diderot, Montesquieu, Rousseau и Voltaire) припремљеним за штампу од озбиљних, познатих, искусних, традиционално образованих специјалиста, којима су и стил и замисао и садржина једнако важни; чији циљ није деконструкција него само реконструкција историјске стварности.

Међутим, тумачења дјела ових истих писаца од стране нових критичара достигну често ниво комичности због рјечника којим се служе да објасне, „деконструишу” дјела ових важних мислилаца. Diderot, Montesquieu, Rousseau, Voltaire и Locke (да споменем само нека имена ближа нашем времену), нијесу се служили специјалним дијалектом. Писали су свакодневним француским и енглеским језиком за просјечног читаоца њиховог времена. Њихов језик је јасан, уједљив, занимљив и често забаван.

Voltaire је посједовао врхунски дар да уништи појмове до тада сматране као непобитна истина-догма, да би на тај начин озбиљно ослабио легитимност постојећег поретка. Његово оружје су биле ријечи тако просте да их је свако могао лако разумјети, запамтити и цитирати. Генијалност се, наравно, не може предати сљедећим

генерацијама. Али је Voltaire високо уздигао једно врло моћно оружје, које се може пренијети – иронија, сарказам и скептицизам – корисна средства ако се примијени природна интелигенција (common sense) у објашњавању мистерије постојећег поретка). Иронија, сарказам и скептицизам је нешто што највећи број особа просјечне интелигенције може и разумјети и употријебити. То значи да било ко са довољним предуниверзитетским образовањем може и данас узети Montesquieua, Voltairea (нарочито због јасноће његовог стила) и Lockeа, на примјер, и читати их са лакоћом и задовољством. Док би и универзитетски образована особа наишла на велике тешкоће кад би хтјела да разумије ове исте мислиоце помоћу објашњења нових критичара. Зашто би онда ико и покушао да чита ова модерна замрачења првобитне бистрине и јасноће?

Нова специјализована терминологија је у ствари напад на језик као средство заједничког, међусобног разумијевања. Циљ језика је размјена мисли и међусобног обавјештавања. Језик нема другог разлога постојања. Кад језик почне да спречава међусобни разговор та цивилизација улази у озбиљну дегенерацију.

Најзад, да цитирам Voltaireia, чија улога у богаћењу и подизању француског језика у доминантан положај међу модерним језицима осигурава му једно од првих мјеста у историји лексикографије. Он каже, у једном писму: „Народ оснива (формира) језик, велики људи га усавршавају добрим књигама. Најбољи од свих језика је онај који има највећи број изврских књига.” Језик је, дакле, најјаче народно спознајно обиљежје (идентификација). Језик је, поред разума, једино што нас одваја од осталих створења. Он представља читаву личност човјека кроз идеје које носимо и формирамо у глави. Он потпуно влада друштвом, било да је питање политике, вјере, науке, економије или личних осјећања. И нијеме особе, лишене органа гласа, требају језик до те мјере да га је људски ум, најзад, осмислио да би и оне могле да опште између себе и са нама. Нејасан и недовољан (код вас често неразумљив!) језик је главни разлог који узрокује расправе, свађе и најзад ратове, прецизна и мајсторска употреба језика је најмоћнија заштита и одбрана у свакој ситуацији.

При крају мојег проповиједања позивам академике и академски образован свијет, у првом реду, да усредсреде све напоре да зауставе врло опасну епидемију занемаривања и скоро ишчезнуће вашег матерњег језика, од чијег опстанка и сачувања зависи преживљавање ваше културе и културних тековина. У том напору васпит-

не институције, телевизија, новине и радио, заједно са просјечним становништвом, треба да се озбиљно и упорно заложу да одбаце, заједничким напором (један савремени „крсташки” рат треба организовати) да се заустави најчешће потпуно непотребна и врло често погрешна употреба страних ријечи. Страни рјечник има само ограничено мјесто у специјализованим, већином техничким радовима.

Морате се напрегнути да дочарате понос Његоша и плејаде врло добрих писаца и пјесника, чија су дјела привукла пажњу и заслужила поштовање културних друштава свијета и, на тај начин, осигурала вашој култури и земљи мјесто на културној мапи свијета. Андрић није добио Нобелову награду зато што је писао жаргоном ваших модерних писаца!

На крају мојих опсервација хтио бих, служећи се стилем нових аутора, да декларирам да је интенција овог артикла да денунцира ламентабилне обфускације перцепција здравог разума од стране модерних аутора; да здрави разум децидно естаблира да њихов жаргон, као инструменат експлицирања идеја и реалности није у шти-мунгу са интересовањем и интересом читалачке публике.

Aleksandar Aleks JOVIĆEVIĆ

ABOUT THE LANGUAGE IN MONTENEGRO
– THE IMPRESSIONS OF A VISITOR

Summary

In this essay the author communicates his impressions about the language (standard and colloquial) he gained staying in Montenegro by the end of the 20th and the beginning of 21st century. In modern Montenegrin literature Serbo-Croatian Language is being spoiled by usage of various phrases and idioms of foreign origin, so that such a language could be called „foreign-Serbian” or „Serbian-foreign”. Transliteration (designation of foreign pronunciation by the domestic alphabet) of that new vocabulary, done by the writers, critiques and publicists, is impossible in the Serbo-Croatian Language and for that reason it is erroneous in around twenty percent of cases, so that the foreigner, whose native language it is, could not „either recognise or understand” those words.

The explosion of the language instigated by the specialists has probably spread also to other languages, although not in form the impression of which is made about the language in Montenegro. For that reason it is necessary to do all to prevent spoiling the language of great Njegoš and a pleiad of very good writers and poets, whose works have attracted the attention and deserved the respect of cultural world, and thus ensured to the culture of Montenegro the place on the cultural map of the world. Ivo Andrić would not have been a Nobel Prize winner should he have written in jargon of modern writers.